

Argument iz kontingentnosti

Golubić, Eugen

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:337128>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci

Eugen Golubić

ARGUMENT IZ KONTINGENTNOSTI

Završni rad

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za Filozofiju

Eugen Golubić
Matični broj: 0009087165
Argument iz kontingentnosti
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Povijest i Filozofija
Mentor: Prof. dr. sc. Aleksandra Golubović

Rijeka, 8. rujna 2022.

Sadržaj

Sažetak

Abstract

Uvod.....	1
1. Definicije i pojašnjenja	2
2. Argument prvog stadija.....	3
3. „Blob“ analogija	6
4. Prigovori	7
4.1. Pogreška kompozicije	7
4.2. Beskonačni regres	8
4.3. Modalni kolaps	9
4.4. Virtualne čestice	10
4.5. Puka činjenica	10
4.6. Argument iz zamislivosti	11
5. Problem praznine	12
5.1. Eksplanatorna moć teizma i naturalizma	12
5.2. Nezavisnost.....	13
5.3. Vječnost.....	13
5.4. Neograničenost	14
5.5. Jedinstvo	14
5.6. Svemogućnost.....	15

5.7. Sveznanje.....	15
5.8. Volja	16
Zaključak	18
Literatura	19

Sažetak

Argument iz kontingentnosti svrstava se u obitelj kozmoloških argumenata koji nastoje pokazati kako se postojanje kontingentnih bića temelji na nužnom biću i kako je to nužno biće ono što nazivamo Bogom. Najpoznatiji filozofi koji su formulirali verzije argumenta iz kontingentnosti su Toma Akvinski i Gottfried Wilhelm Leibniz. Dok Akvinac pokušava pokazati kako ukoliko bi stvarnost bila potpuno kontingentna, u određenoj hipotetskoj vremenskoj točki, bez nužnog bića, ne bi ništa postojalo, Leibniz koristeći princip dovoljnog razloga pokušava pokazati kako svako biće ima objašnjenje svog postojanja na temelju vlastite nužnosti ili posredstvom nekog drugog bića. Argument kojeg ću prikazati nadahnut je radom suvremenih filozofa, prvenstveno Joshue Rasmussena te Alexandera Prussa. U korist argumenta možemo koristiti analogiju u kojoj zamišljamo svu stvarnost, kakva god bila, predstavljenu u obliku nečeg što možemo nazvati „blobom svega“. Iz toga možemo izvući principe koji nam pokazuju kako ništa izvan „bloba svega“ ne može objasniti ili uzrokovati sam „blob“ budući da ništa ne postoji izvan „bloba“. U konačnici ću izložiti „problem praznine“ pokazujući zašto bi nužni temelj mogao ići više u korist teističkom objašnjenju nego neteističkom.

Ključne riječi: kozmološki argument, argument iz kontingencije, nužno biće, Joshua Rasmussen, Alexander Pruss

Abstract

The argument from contingency falls under the family of cosmological arguments which seeks to show that the existence of contingent beings, depends on a necessary being and that this necessary being is what we refer to as God. Most notable examples of philosophers formulating versions of the argument from contingency are Thomas Aquinas and Gottfried Wilhelm Leibniz. While Aquinas tries to show that if reality were totally contingent, at one hypothetical point in time, without a necessary being, there could be nothing to exist, Leibniz using the principle of sufficient reason (PSR) tries to show that every being has an explanation of its existence either in necessity of its existence or in some other being. The argument I'm going to present is inspired by the work of contemporary philosophers, most notably Joshua Rasmussen and Alexander Pruss. In favour of the argument we can use an analogy in which we imagine all reality, whatever it may be, as presented by this „something“ which we can call „the blob of everything“. From this we can deduce principles that show that nothing outside of „blob“ can cause or explain „blob“ itself because nothing exists outside of „blob“. In the end I will try to cross the „gap problem“ by showing why the necessary foundation might favour the theistic explanation over the nontheistic explanation.

Key words: cosmological argument, argument from contingency, necessary being, Joshua Rasmussen, Alexander Pruss

Uvod

Najpoznatiji filozofi koji su formulirali verzije argumenta iz kontingentnosti su Toma Akvinski i Gottfried Leibniz. Dok Akvinac pokušava pokazati kako ukoliko bi stvarnost bila potpuno kontingentna, u određenoj hipotetskoj vremenskoj točki, bez nužnog bića, ne bi ništa postojalo, Leibniz koristeći princip dovoljnog razloga¹ pokušava pokazati kako svako biće ima objašnjenje svog postojanja u vlastitoj nužnosti ili u nekom drugom biću. Iako je riječ o argumentima koji su izdržali test vremena u smislu da postoje suvremeni filozofi koji ih zastupaju i smatraju uvjerljivima²³ neću se baviti njihovim inačicama u radu već ću predstaviti relativno nedavnu inačicu argumenta čiji sadržaj možemo naći u radu suvremenog američkog filozofa Joshue Rasmussena. Kako je riječ o obitelji kozmoloških argumenata, unatoč njihovoj različitosti, nailazimo na istu intuiciju koju Rasmussenov argument dijeli sa spomenutim Tominom ili Leibnizovim inačicama, a to je da stvarnost ne može biti potpuno kontingentna već da mora postojati nužno biće kojem kontingentna bića duguju svoju egzistenciju.

¹Na engleskom jeziku *the Principle of Sufficient Reason* (PSR).

²Craig 2008, 97-99.

³Swinburne 2004, 133-153.

1. Definicije i pojašnjenja

Iako bi prosječan čitatelj, pogotovo udubljen u znanje filozofskih pojmova, bez većih poteškoća mogao razumjeti značenje ključnih pojmova za ovaj argument kao i razlog korištenja određenih pojmova nad alternativnim, radi jasnoće i učvršćivanja argumenta, u ovom poglavlju će, prije pregleda argumenta i njegovih prigovora, biti prikazane definicije ključnih pojmova.

Ono što se može primijetiti jest da se unutar argumenta češće koriste pojmovi poput „objašnjenje“ umjesto „uzrokovanje“ ili „stvari“ umjesto „bića“ ili „entiteti“. Rasmussen u svom radu preferira korištenje pojma „stvar“ naspram „biće“ ili „entitet“ te se može činiti da pojam „stvar“ pokriva veću kategoriju članova skupa koji su kontingentni te bi time argument bio manje sklon protuprimjerima, ali svakako se čini da odabir pojma „stvar“ umjesto „entitet“ ili obrnuto ne mora predstavljati golemu razliku u značenju i posljedicama argumenta. Manje bitan razlog zašto Rasmussen preferira korištenje pojma „stvar“ jest taj što pojam „biće“ za mnoge ljude uključuje određene pretpostavke da je riječ o osobnom biću što Rasmussen želi izbjeći radi otvorenijeg dijaloga. Povodom preferiranja pojma „objašnjenje“ nad „uzrokovanjem“, izgleda da „objašnjenje“ doista pokriva mnogo više primjera kontingentnosti nego „uzrokovanje“. Može se reći da je svaki uzrokovani entitet ujedno objašnjen, ali svaki objašnjeni entitet ne mora biti uzrokovan.⁴

Nadalje, okrenimo se samim središnjim pojmovima ovog argumenta.

Kontingentno– „biće ili entitet koje može, ali ne mora postojati; njegovo postojanje nije nužno“⁵

Samo-postojeće biće – „biće ili entitet koje mora postojati; nužno biće“

Puka činjenica – „činjenica kojoj nije potrebno daljnje objašnjenje; činjenica bez objašnjenja“⁶

⁴Rasmussen 2010, 2.

⁵W. Rowe preciznije definira kontingentna bića tvrdeći da je logički moguće da takva bića postoje i da je logički moguće da takva bića ne postoje.

⁶U literaturi filozofije religije na engleskom jeziku koristi se pojam „brute fact“ koji se na hrvatski jezik može prevesti kao „puke“ ili „sirove činjenice“.

2. Argument prvog stadija

Kako bismo pokazali je li ova verzija argumenta iz kontingentnosti plauzibilna, analizirajmo pobliže njegovu formulaciju koju nam nudi Rasmussen.⁷

P1: Nešto postoji.

P2: Ako je sve kontingentno, onda nema vanjskog objašnjenja kontingentnih stvari.

P3: Postoji vanjsko objašnjenje kontingentnih stvari.

P4: Dakle, nije sve kontingentno. (iz 2 i 3)

P5: Dakle, nešto je ne-kontingentno. (iz 1 i 4)

P6: Dakle, nešto je nužno.

Pogledajmo opravdanja za svaku premisu. Kad se spominje „nešto postoji“ ne mora se referirati na ništa precizno te je fleksibilno naspram više tumačenja. Možemo biti zdravorazumski realisti i tvrditi kako naša spoznaja vanjskog svijeta direktno korelira vanjskom svijetu⁸, možemo biti idealisti te time tvrditi da ono što shvaćamo pod vanjskim svijetom jest zapravo sadržaj naših mentalnih predodžbi⁹ ili pak skeptici koji ne moraju niti prihvatiti da se znanje „cogita“ može demonstrirati.¹⁰ Ono što je svim gledištima zajedničko jest to da ne mogu tvrditi da ništa ne postoji, ukoliko „ništa“ pravilno shvatimo kao odsustvo ičeg što postoji. Iz tih razloga vjerujem kako je prva premissa nekontroverzna.

Što se tiče druge premise, čini se plauzibilnom budući da slijedi iz definicije kontingentnosti nekog bića. Ukoliko bi tvrdnja bila da postoje neka bića koja su kontingentna, ne bismo morali prihvatiti konsekvens u implikaciji koji tvrdi da u tom slučaju nema vanjskog objašnjenja kontingentnih stvari. Međutim, premissa koju Rasmussen koristi jest ukoliko bi sve što postoji

⁷Rasmussen 2021, 6-7.

⁸Berčić 2012, 260.

⁹Ono što Berkeley naziva idejama u Gavran Miloš i Prijić Samaržija 2011, 380.

¹⁰Poput Humea koji tvrdi kako ne možemo dokazati jastvo, već samo ideje u Gavran Miloš i Prijić Samaržija 2011, 380.

bilo kontingentno, u tom slučaju izgleda da slijedi kako cijela stvarnost doista nema vanjskog objašnjenja.

Prima facie izgleda kako je teže naći protivnika prvih dviju premisa argumenta no nije sigurno može li se isto tvrditi za treću premisu, tj. da doista postoji vanjsko objašnjenje kontingentnih stvari. Naravno, značajan broj ljudi bi se vjerojatno bez pretjerane racionalizacije složilo s ovom premisom međutim, ne može se isto očekivati od skeptika. Od svih premisa ovog argumenta može se reći kako je treća premissa najzahtjevnija za opravdati te je najviše sklona prigovorima i negiranjima. Iz tih je razloga za pobornika argumenta važno potkrijepiti ovu premisu s više dokaza kako bi nam se činila plauzibilnijom, a sama obrana može ići u više smjerova. Kako za kontingentne entitete, bića ili stvari vrijedi tvrdnja da nisu morali postojati, intuitivno nam se čini prihvatiti propoziciju kako ti kontingentni entiteti imaju vanjsko objašnjenje za svoje postojanje naspram, čini se, neintuitivne tvrdnje da nemaju vanjsko objašnjenje za svoje postojanje. Ukoliko uzmemo primjer arbitrarnog stanja postojanja E koje se sastoji od postojećih stvari, za koje možemo zamisliti da je stvarno, ali nije nužno, čini se da bez obzira na oblik ili veličinu stanja E, postoji naše očekivanje objašnjenja. Upravo je kontingentnost E-a razlog zbog kojeg tražimo objašnjenje za njegovo postojanje.¹¹ Međutim, naše intuicije mogu se pokazati pogrešnima. Istina je da se u vjerovanjima i radnjama u svakodnevnim životima uvelike oslanjamo na naše intuicije, često i u filozofskim promišljanjima, ipak ih ne možemo uzeti kao apsolutno točne budući da mogu biti oblikovane od strane naše specifične okoline ili nedostatka dovoljnog dokaza u suprotno, čime se implicira da bi pozivanje na intuiciju mogao završiti u logičkoj pogrešci zvanoj argument iz neznanja. Drugi način, koji je sličan prijašnjem, jest pozivanje na indukciju. Indukcija, kao oblik zaključivanja, pokazuje kako smo na temelju empirijskog iskustva primijetili kako kontingentne stvari ovise o vanjskom uzroku ili objašnjenju. Npr. postojanje nekog čovjeka ovisi o njegovim ili njezinim roditeljima za početak postojanja kao i hrani, vodi i kisiku za održavanje tog postojanja. Također, digitalni uređaji kojima se služimo ovise o materijalima od kojih su izrađeni te njihovim proizvođačima itd. Stoga, razumno nam je prihvatiti premisu kako postoji vanjsko objašnjenje za (sva) kontingentna bića ili stvari. Kao i u prethodnom primjeru, na ovaj pokušaj opravdanja može se primijeniti slična kritika koja glasi kako nepotpunost našeg znanja ne opravdava nužnost u našim

¹¹Pruss; Rasmussen 2018, 40.

induktivnim zaključcima već pokazuje kako određena svojstva i relacije vrijede samo za predmete koje smo spoznali iskustvom, ali ne može se primijeniti na sve pripadnike takve vrste predmeta. Ukoliko bismo formulirali ovu rečenicu kako bi bila primjenjiva na naš argument, činjenica kako sve kontingentne stvari o kojima smo dosad imali iskustvo imaju vanjski uzrok ili objašnjenje, ne mora značiti kako apsolutno sve kontingentne stvari, od kojih o nekima nismo imali iskustvo, također imaju uzrok ili objašnjenje.

3. „Blob“ analogija

Prosječnom neupućenom čitatelju prethodni argument mogao bi se činiti apstraktnim, pitajući se što se i kako ovdje tvrdi. Kako bi dodatno pojasnio što se misli i na što argument ukazuje Rasmussen iznosi misaoni eksperiment kojeg zove „Blob analogija“.¹² Zamislimo da sve što postoji, štogod to bilo, postoji u obliku x predmeta kojeg samima sebi možemo predočiti. Dakle, sve što postoji, uključeno je u ovaj „blob“, a ono što ne postoji nije uključeno u njega. Imajući ovu vizualizaciju na umu, možemo izvesti određeni broj zaključaka koji bi nam ukazali što ova inačica argumenta iz kontingentnosti želi uspostaviti.

Prvi princip jest, da po definiciji, ništa što postoji se ne nalazi izvan „bloba“, parafrazirajući, sve što postoji čini „blob“, tj. nalazi se u njemu.

Drugim principom utvrđujemo da ništa izvan „bloba“ nije moglo uzrokovati postojanje „bloba“.

Treći princip, srodno drugom, tvrdi kako ništa izvan „bloba“ ne može objasniti kako i zašto sam „blob“ postoji. „Blob“ nema vanjsko objašnjenje ili uzrok za svoje postojanje već se objašnjenje za „blob“ mora naći unutar njega samog.

Iako se čini kako bi prvi stadij argumenta mogao opstati bez ove analogije, ona nam pruža uvid u način na koji nužno biće postoji kao temeljno objašnjenje stvarnosti. Izgleda kako se postuliranje nužnog bića ne može izbjeći već mora postojati kao ontološki uvjet za postojanje stvarnosti.

¹²Rasmussen 2019, 16-17.

4. Prigovori

Unatoč tome, nije nemoguće naći osobu koja ne prihvaća jednu od premisa u argumentu, a samim time i postojanje nužnog temelja, tj. nužnog bića. Pobornici argumenta iz kontingentnosti također nastoje pronaći prigovore koji bi opravdali sumnju u zaključak prvog stadija, nešto što također čini i Rasmussen.¹³ Iako bi se mogli naći i drugi prigovori, u radu će se spomenuti najčešći i najuvjerljiviji.

4.1. Pogreška kompozicije

Jedan od poznatijih prigovora argumentima iz kontingentnosti i kozmološkim argumentima koji se pozivaju na prvi uzrok jest pogreška kompozicije koji osporava zaključak nužnog bića. Prigovor napada inferenciju da su sva kontingentna bića ovisna o nekom drugom biću samo zato što su neki dijelovi unutar stvarnosti ovisni o nekom drugom biću. Na taj način, ovaj prigovor srodan je pogrešci kvantifikatora kojeg je popularizirao Bertrand Russell u svojoj radio debati 1948.g. s Frederickom Coplestonom prema kojoj se iz propozicije da svaki čovjek ima majku ne može valjano zaključiti da cijela ljudska vrsta ima majku.¹⁴ Također, poradi jednostavnosti, možemo uzeti za primjer crveni zid te bi prigovor ostao ukoliko tvrdimo da je zid malen zato jer su cigle male. Međutim, tvrdimo li da je zid crven zato jer su cigle crvene čini se da ne postoji pogreška u zaključivanju te se pogreška kompozicije ne mora koristiti kao logička pogreška u bilo kojem kontekstu. Dakle, uzevši u obzir ovaj prigovor, ne čini se jasnim osporava li se argument ili argument ostaje valjan. Ono što je važnije istaknuti je to da prigovor u obliku pogreške kompozicije ne pogađa Rasmussenovu inačicu argumenta, a to je zbog naravi objašnjenja u argumentima iz kontingentnosti. U nekim inačicama kreće se od objašnjenja pojedinih bića ili događaja te se na taj način dolazi do konačnog uzroka ili objašnjenja no u drugim inačicama pitamo se koje je objašnjenje cjelokupne stvarnosti (gdje se traži objašnjenje ili uzrok totaliteta kontingentnih bića). Pogreška kompozicije više pogađa prvu vrstu objašnjenja u argumentima iz kontingentnosti, a manje drugu pod koju bi se svrstao Rasmussenov argument.

¹³Rasmussen 2021, 13.

¹⁴ Russell Copleston Debate on God's Existence 1948:
<https://www.youtube.com/watch?v=XG1L00U5tug>(pristupljeno 3.9.2022.)

U slučaju da bi prigovor iz pogreške kompozicije u sličnoj mjeri pogađao argumente iz kontingentnosti, iz prethodno navedenih razloga, ne zauzima mjesto kao poništavač¹⁵ argumentu.

4.2. Beskonačni regres

Problem beskonačnosti spominje se još od antičkih vremena o kojima su pisali Zenon i Aristotel. Razvojem kozmoloških argumenata, u pokušaju njihovog osporavanja, prigovori i potencijalna alternativna rješenja nađena su u vidu oslanjanja na beskonačni regres. Prijedlog je da umjesto postuliranja nužnog bića kao objašnjenja kontingentnih bića, pretpostavimo da sva kontingentna bića ovise o drugim kontingentnim bićima u beskonačnom uzročnom lancu. Kada bi prema tome sva kontingentna bića imala svoj kontingentan uzrok ne bismo imali potrebu za nužnim bićem kao uzrokom tih kontingentnih bića. Prvo što je potrebno naglasiti jest to da Rasmussen za svoj argument ne vidi prijetnju u beskonačnom lancu uzroka budući da ostavlja otvorenim pitanje o konačnosti kontingentne stvarnosti.¹⁶ Čak ako bi beskonačni uzročni lanac predstavljao problem za argument iz kontingentnosti, filozof Edward Feser razlikuje hijerarhijski i vertikalni lanac uzročnosti što bi moglo poslužiti kao rješenje za problem regresa.¹⁷ Prema tome bi regres kontingentnih bića spadao pod vertikalni kauzalni lanac dok bi hijerarhijski poslužio da se pokaže potreba za nužnim bićem. Zatim, jedan od razloga zašto brojni filozofi napuštaju ideju o beskonačnom regresu kao rješenju jest taj što svaki član unutar serije beskonačnog uzročnog lanca ima svoje objašnjenje, ali čini se kako to ne objašnjava zašto postoji takva serija uzroka, a ne neka druga ili nijedna.¹⁸ Razvoj matematike u suvremenom dobu doveo je do otkrića mnogih paradoksa koji se protive brojnim oblicima beskonačnosti. Na primjer, matematičar i filozof Alexander Pruss spominje tzv. „paradoks Thompsonove svjetiljke“ u kojem zamišljamo kako je svjetiljka upaljena i ugašena bezbroj puta između 10:00 i 11:00 sati. Postavlja se pitanje je li svjetiljka upaljena ili ugašena u 11:00 sati. Ili je upaljena ili nije no čini se kako nema odgovora.¹⁹ Korisno je spomenuti i paradokse koji se koriste u obrani Kalam kozmološkog argumenta u obrani konačnosti vremena u prošlosti poput tzv. „Grim Reaper paradoksa“ kojeg je

¹⁵Na engleskom jeziku koristi se pojam “defeater”.

¹⁶Rasmussen 2021, 13.

¹⁷Feser 2017, 60-61.

¹⁸Parfit 1998, 4.

¹⁹Pruss 2018, 1.

popularizirao Robert Koons²⁰te paradoksa koje koristi William L. Craig, a pokazuju apsurdnost prihvatanja vječne prošlosti.²¹ Na temelju svega toga, možemo odbaciti prigovor beskonačnog regresa.

4.3. Modalni kolaps

Kako pobornik argumenta iz kontingentnosti nastoji pokazati kako za objašnjenje kontingentnih stvari nije prikladno postulirati kontingentno biće jer bi to, između ostalog, bilo cirkularno, tako skeptik može iskazati svoju sumnju u pogledu postuliranja nužnog bića za objašnjenje stvarnosti. Ideja je da nužni uzrok implicira nužni učinak čime bi se izazvao modalni kolaps. Modalni kolaps je prigovor koji se pretežito koristi protiv jedne od doktrina klasičnog teizma koja se naziva božanska jednostavnost gdje – ako je Božja volja za stvaranjem svemira apsolutno nužna, onda nestaju temelji za kontingentnost svemira čime se distinkcije između kontingentnosti i nužnosti, u slučaju božanske jednostavnosti, svode na nužnost.²² Iako prigovor ne dovodi u pitanje sam zaključak (o postojanju nužnog bića) u argumentu, protivnicima argumenta pruža određene temelje za neprihvatanje zaključka. Kako je prema modalnom kolapsu Bog, od teista shvaćen kao nužno biće, bio prisiljen stvoriti upravo aktualan svijet od svih mogućih svjetova čini se kako Bog nije bio slobodan učiniti drugačije. Iako postoji manjina filozofa koja je spremna prihvatiti ovu posljedicu, to se kosi s intuicijom većine teista kako je Bog bio slobodan stvoriti drugačije i aktualizirati neki drugi mogući svijet, a ne aktualan. Kako se pobornicima ovog prigovora može učiniti uvjerljiva formulacija da je B nužno ukoliko je A nužan i A uzrokuje B, filozofi koji žele zadržati zaključak o nužnom biću te slobodnu volju i postojanje kontingentnih činjenica mogu odbaciti ovaj prigovor na temelju intuitivnog neuvjerenja u zaključak koji prigovor namjerava postići²³. Stoga ovaj prigovor može protivnicima argumenta biti racionalno opravdanje za odbacivanje zaključka o nužnom biću, ali ne konkluzivni dokaz. O ovom pitanju također će se razmotriti u temi volje i osobnosti nužnog bića.

²⁰Koons 2017, 7-9.

²¹Craig 2008, 96-98.

²²Mullins 2013, 12.

²³Više o ovom pitanju u Van Inwagen 2009.

4.4. Virtualne čestice

Otkrićem kvantne mehanike u suvremenoj znanosti neki protivnici kozmoloških argumenata pozivaju se na tzv. „virtualne“ čestice koje se navodno nasumično pojavljuju i nestaju iz kvantnog vakuuma. Time se implicira kako se čestice ove vrste pojavljuju naizgled neuzrokovane i bez objašnjenja čime se dovodi u pitanje potreba za objašnjenjem svemira. Međutim, kvantni vakuum nije „ništa“ u smislu odsustva ičega već je riječ o stanjima energije te postoje teorije koje nastoje uvesti zakone prirode kao objašnjenje za pojavu virtualnih čestica.²⁴ No nije potrebno tražiti deterministička objašnjenja jer nam energija iz kvantnog vakuuma može služiti kao ne-determinističko objašnjenje.²⁵ Iako se u znanosti ovo pitanje još uvijek istražuje, imamo više razloga za prihvatiti potrebu za objašnjenjem kontingentnih bića (nego što ih imamo za tvrdnje o suprotnom).

4.5. Puka činjenica

Kako je već ranije objašnjeno, puka ili sirova činjenica, tj. brute fact jest činjenica koja nema daljnjeg objašnjenja te kod svako nje objašnjenje staje. Prigovor je popularizirao Bertrand Russell negirajući potrebu za objašnjenjem ili uzrokom svemira tvrdeći kako „svemir samo jest, i to je to“.²⁶ Ukoliko bi svemir ili kontingentna stvarnost bila sirova činjenica ne bismo imali potrebu za nužnim bićem te se može činiti jednostavnijim prihvatiti stav da je skup cijele kontingentne stvarnosti bez objašnjenja. William L. Craig koji je suvremeni branitelj Leibnizove inačice argumenta iz kontingentnosti, poziva se na ilustraciju Richarda Taylora koji nas poziva da zamislimo kuglu na podu tijekom šetnje šumom. Činilo bi nam se bizarnim ustanoviti kako kugla nema objašnjenje, bez obzira na njenu veličinu. Čak i kada bi bila jednako velika kao kozmos, to ne bi uklonilo potrebu za njenim objašnjenjem.²⁷ Prema tome, zašto bismo jednako postupili sa svemirom ili kontingentnom stvarnosti te negirali njihovu potrebu za objašnjenjem? Također, ako pokušamo objasniti lanac kontingentnih činjenica i entiteta referirajući na sirovu

²⁴Pruss 2006, 169.

²⁵Rasmussen 2021, 16.

²⁶Reichenbach, Bruce, "Cosmological Argument", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/cosmological-argument/>>. (pristupljeno 3.9.2022.)

²⁷Craig 2008, 107.

činjenicu čini se da nijedna kontingentna činjenica nema objašnjenje.²⁸ Sljedeći razlog zašto odbaciti prijedlog da je svemir sirova činjenica, a koji se nadovezuje na Taylorov misaoni eksperiment koji spominje Craig, jest taj što nam princip objašnjenja jednostavnije objašnjava odsustvo neprekidnog kaosa u kojem neprestano počinju postojati stvari bez uzroka.²⁹ Umjesto toga, imamo red u kojem možemo shvatiti i predviđati kauzalne veze. Za kraj možemo ustanoviti da čak i ako bi bilo moguće prihvatiti opciju u kojoj su kontingentne stvari ili svemir sirove činjenice, potrebnije je razmotriti razumnije objašnjenje, a ne samo moguće, a na temelju svega što do sada znamo, razumnije je prihvatiti kako kontingentna bića imaju potrebu za objašnjenjem što nas dovodi do nužnog bića.

4.6. Argument iz zamislivosti

Britanski filozof David Hume najpoznatiji je skeptik u modernoj filozofiji koji je otvorio put novim filozofskim sustavima koji su odlučili odgovoriti na filozofske probleme koje je postavio. U svojim napadima na fenomene koje je veliki broj dotadašnjih filozofa prihvaćao bez većih protivljenja, napao je, uz ostalo, i pojam uzročnosti. Hume je tvrdio da možemo zamisliti kako predmeti iz svakodnevnog iskustva poput šalice, stolica ili drveća mogu početi postojati bez uzroka. Međutim, kao što je Elizabeth Anscombe istaknula, da bi njegov argument bio uspješan, Hume je trebao istaknuti razliku između pojavljivanja predmeta iz ničega i mogućnosti da su isti predmeti u pitanju transportirani iz nekog drugog mjesta. Dakle, hipotetsko pojavljivanje predmeta naizgled iz ničega umjesto stvaranja *ex nihilo* može značiti da su npr. teleportirani s nekog drugog mjesta.³⁰ Ono što je također potrebno istaknuti, Humeov argument ne eliminira posve pojam uzročnosti jer i naša zamisao da neki predmet poput šalice počinje postojati *ex nihilo* može služiti kao uzrok te šalice. Ono što je Humeov argument pokazao jest to da npr. materijalna uzročnost nije nužna no svakako trebamo pokretački uzrok.³¹

²⁸Lojkić 2019, 37.

²⁹Pruss; Rasmussen 2018, 40.

³⁰Feser 2017, 41.

³¹Feser 2017, 41-42.

5. Problem praznine

Problem praznine ili „gap problem“ naziv je za problem s kojim se suočavaju argumenti za Božju opstojnost, a riječ je o potrebi da se nakon zaključka o nužnom biću dokaže kako je nužno biće zapravo ono što podrazumijevamo pod Bogom. Što se tiče prvog stadija argumenta iz kontingentnosti, sve više ateističkih filozofa koji djeluju u akademskim krugovima pretežito prihvaćaju konkluziju da postoji ne-kontingentna, tj. nužna stvarnost. Primjer se može naći u djelu poznatog filozofa Grahama Oppyja. Za Oppyja, mogući svjetovi dijele „zajedničku povijest“ s aktualnim svijetom kao i zajedničke zakone koji upravljaju njihovom evolucijom.³² Neslaganje između teista i ne-teista u kontekstu rasprave oko argumenta iz kontingentnosti ne mora biti oko pitanja postojanja nužnog temelja stvarnosti, već i oko toga kakav je taj nužni temelj. Dakle, ne slažu se oko teistove inferencije s nužnog temelja stvarnosti na osobnog Boga. Stoga je teistov zadatak u drugom stadiju argumenta pokazati (daljnjom analizom) kako je riječ o Bogu. Važno je napomenuti kako se osim uobičajenih Božjih atributa poput vječnosti, nematerijalnosti, nepromjenjivosti, jednostavnosti itd., izdvajaju svemogućnost, sveznanje i moralno savršenstvo.³³ Svojstva nužnog temelja stvarnosti koje ću spomenuti u daljnjem tekstu poglavlja uključuju ona koja nisu kontroverzna za neteiste, ali i ona kojima teisti opravdavaju svoj slučaj.

5.1. Eksplanatorna moć teizma i naturalizma

Prilikom identificiranja nužnog bića i objašnjenja kontingentnih bića, važno je napomenuti kako hipoteza koja se nudi kao kandidat za objašnjenje mora imati najveću eksplanatornu moć, tj. treba moći objasniti činjenice bolje od ostalih hipoteza. Uz ostale argumente za Božju opstojnost, u raspravi oko argumenta iz kontingentnosti važno je istaknuti dvije sukobljene hipoteze; teizam i naturalizam. Dok se teizam često shvaća kao vjerovanje u svemogućeg, sveznajućeg i moralno savršenog osobnog Boga koji je stvorio svemir, naturalizam je srodan ateizmu, ali iznosi snažnije tvrdnje poput gledišta da sve što postoji – se sastoji od prirodnih entiteta i procesa koje u principu može proučavati znanost te *ipso facto* iz svoje

³²Oppy 2013a, 47.

³³Golubović 2020, 12-13.

metafizike eliminira natprirodne entitete poput Boga.³⁴ U filozofiji religije, uključujući i raspravu oko argumenta iz kontingentnosti, dvije spomenute hipoteze imaju svoje prednosti ukoliko ih razmotrimo a priori. Pobornici naturalizma vjeruju kako je naturalizam jednostavnije objašnjenje budući da je neosporno tvrditi da priroda postoji, dok natprirodnu komponentu možemo smatrati suvišnom. Prethodno spomenuti filozof Graham Oppy tvrdi da prije razmatranja podataka, od ove dvije hipoteze, naturalizam je, na temelju jednostavnosti, prihvatljivija opcija što je *ipso facto* argument za ateizam, tj. protiv teizma.³⁵

5.2. Nezavisnost

Jedno od prvih svojstava koje Rasmussen razmatra da sadrži nužno biće jest nezavisnost koju objašnjava time da postojanje nužnog bića ne ovisi o nekoj prethodnoj stvarnosti.³⁶ Označavajući nužno biće kao N, on nudi argument kojim želi pokazati kako N ne ovisi ni o čemu prethodnom. Ukoliko je N, po definiciji, ukupnost svega što je nužno, tvrdi kako u tom slučaju nema nikakve nužne ili kontingentne stvarnosti prethodne cijeloj, tj. N-ovoj nužnoj stvarnosti. Kako sve što postoji jest ili nužno ili kontingentno, nema nikakve stvarnosti prethodnom N-u čime N-ovo postojanje ne ovisi ni o kakvoj prethodnoj stvarnosti.³⁷

5.3. Vječnost

Jedno od svojstava koje sadrži nužno biće jest vječnost. Ukoliko je neko biće ili stanje vječno, sugerira se da nije počelo postojati niti će prestati postojati. Kako nužno biće mora postojati, tj. ne postoji mogući svijet ili vrijeme u kojem nužno biće ne postoji, onda to nužno biće postoji oduvijek i ne može prestati postojati. Stoga, nužno biće ima svojstvo vječnosti. Ovakav izvod nije pretežito kontroverzan no može se primijetiti kako ne slijedi strogo da zbog N-ovog postojanja u svakom mogućem svijetu znači da N postoji u svakom vremenu budući da to pretpostavlja eternalizam. Rasmussen daje tri odgovora na ovaj prigovor. Prvo, nužno biće

³⁴Martin. ed.2007, xvii.

³⁵Oppy 2013b, 18.

³⁶Rasmussen 2021, 18.

³⁷Rasmussen 2021, 18-19.

zbog svoje definicije mora postojati u svakom mogućem vremenu.³⁸ Drugo, ukoliko je eternalizam istinit, nužno biće kao uzrok našeg svemira postoji ontološki prije vremena i samim time izvan vremena, iako je drugo pitanje što bi značilo za konkretni entitet da je izvan vremena.³⁹ Na kraju, ukoliko je prezentizam istinit, N nužno postoji u vremenu t koje se tada događa te ne može prestati ili početi postojati.⁴⁰

5.4. Neograničenost

Možemo primijetiti kako kontingentna bića iz svakodnevnog iskustva ovise o svojstvima poput veličine ili oblika za svoje postojanje. Kako je N nezavisan te ne postoji ništa prije nužne stvarnosti, ne postoji ništa o čemu bi N ovisio.⁴¹ Na temelju toga Rasmussen nudi argument protiv arbitrarnih ograničenja koje bi imalo nužno biće. Argument polazi od propozicije da sve što je ograničeno, može imati vanjsko objašnjenje, ali kako N, tj. nužno biće – ne može imati vanjsko objašnjenje to nas vodi prema zaključku kako je N neograničen.⁴² Skeptik može postaviti arbitrarna ograničenja nužnom biću, ali se možemo pitati zašto prihvatiti upravo proizvoljna ograničenja koje je skeptik postavio za nužno biće. Ukoliko isti skeptik ima problem prihvatiti druga arbitrarna *ad hoc* božanstva, trebao bi napraviti isto što i u slučaju s arbitrarnim ograničenjima nužnog bića; riješiti se arbitrarnosti i biti otvoren prihvatiti određena neograničena svojstva nužnog bića.⁴³

5.5. Jedinstvo

Filozofi, poput predsokratovaca, od početaka filozofije nastojali su prvi uzrok svesti na jedan princip, npr. Tales na vodu ili Heraklit na vatru. Sličnu intuiciju imaju teisti na umu kad o nužnom biću govore kao o Bogu u kojeg vjeruju. Kako bi pokazao kako je Bog nužno biće, većini je teista, pogotovo iz tradicije klasičnog teizma, cilj pokazati kako je riječ o jednom

³⁸Rasmussen 2010, 9.

³⁹Ibid.

⁴⁰Rasmussen 2021, 19.

⁴¹Rasmussen 2021, 20.

⁴²Rasmussen, 2021, 21.

⁴³Leon; Rasmussen 2019, 80-81.

nužnom biću, a ne o više njih. Ukoliko se pokazalo kako je nužno biće neograničeno, tada izgleda da slijedi kako je nužno biće jedno, jer ukoliko bi ih bilo više od jednog, nužna bića bi se međusobno ograničavala, što bi poništavalo svojstvo neograničenosti. Sljedeće što se može koristiti u prilog jednog neograničenog bića jest Leibnizov zakon identiteta prema kojem akko x i y dijele sva svojstva, nije riječ o različitim stvarima, već je zapravo riječ o jednoj te istoj stvari. Za kraj, u korist jednog nužnog bića može se koristiti Occamova britva prema kojoj se preferira objašnjenje koje uključuje manji broj postuliranih entiteta. Kako nemamo snažan razlog postulirati veći broj nužnih bića, prikladnije je prikloniti se opciji koja sadrži samo jedan nužni entitet.

5.6. Svemogućnost

Ukoliko se kao jedan od atributa izvela neograničenost, sljedeće što bi se moglo pokazati da sadrži nužno biće jest svemogućnost. Nužno biće kao konkretni entitet ima kauzalnu moć pomoću koje ima interakciju s drugim konkretnim entitetima te koje uzrokuje u postojanje. Kako nužno biće, tj. N o kojem raspravljamo ima određenu razinu moći, a prethodno je ustanovljeno kako je N neograničen, slijedilo bi kako N ima neograničenu razinu moći. Sasvim druga rasprava koja bi mogla oduzeti previše vremena jest na koji način i kakvu vrstu moći ima N no čini se kako *prima facie* zaključak stoji. Jedan od prigovora na postuliranje svemogućeg bića su vrste paradoksa svemogućnosti koji nastoje pokazati kako je svojstvo svemogućnosti nekonzistentno. Ukoliko bi svojstvo svemogućnosti impliciralo određene kontradikcije, jedno od rješenja koje pobornik Boga kao nužnog bića može prihvatiti jest smanjenje božanske moći do razine koja ne uzrokuje daljnje kontradikcije s ostalim svojstvima ili unutar samog koncepta svemogućnosti.

5.7. Sveznanje

Rasmussen nastoji na nekoliko načina pokazati kako je moguće da nužno biće ima maksimalno znanje. Na prvi način znanje izvodi iz moći. Ukoliko se pokazalo kako nužno biće ima neograničenu moć ili golemu količinu moći dokle god ona ostaje logički konzistentnom,

Rasmussen vjeruje kako je jedna od mogućih moći znati nešto.⁴⁴ No maksimalno znanje može se pokušati dokazati na isti način na koji se to pokušalo za maksimalnu moć, a to je nadovezati se na svojstvo neograničenosti. Ukoliko pretpostavimo da N ima određenu količinu znanja, na temelju njegove neograničenosti možemo vidjeti kako N ima neograničeno znanje. Ono što moramo imati na umu jest suzdržati se od postavljanja arbitrarnih ograničenja jer bi nas to primoralo za opravdanjem tih istih postavljenih ograničenja.⁴⁵ Ako bi skeptik prihvatio prijedlog da N ima određeno znanje, to bi impliciralo kako je N osobno biće jer je znanje karakteristično za osobe, što skeptik ne mora prihvatiti. Ono što pobornik argumenta mora dokazati skeptiku jest to da je N osobno biće za razliku od neosobnog što nas dovodi do sljedećeg svojstva nužnog bića o kojem razmatramo.

5.8. Volja

Ateisti mogu prihvatiti većinu dosadašnjih zaključaka u ovom argumentu i u gotovo nijednom trenutku ne moraju odustati od ateističke pozicije. Iako teisti vjeruju kako su navedena svojstva nužnog bića zapravo Božja svojstva, to nije konkluzivni dokaz da nužno biće dokazuje teizam jer mogu biti kompatibilna s određenim neteističkim svjetonazorima. Prvi korak u ustanovljenju da nužno biće ima volju jest povratak na modalni kolaps. Kako prema prigovoru modalnog kolapsa ukoliko A, koji je nužan, uzrokuje B koji time postaje nužan, izgleda da B nije moglo ne postojati. Kako bismo ovaj prigovor formulirali da bi bio relevantan za argument iz kontingentnosti, ako je nužno biće uzrokovalo svemir, tj. bića u njemu, čini se kako bi svemir umjesto kontingentnosti bio nužan jer drugačija opcija ne bi bila moguća. Postuliranjem volje, tj. mogućnosti nužnog bića da slobodnim odabirom uzrokuje neki drugi mogući svijet čini se prihvatljivim rješenjem ukoliko želimo zadržati naša uvjerenja u nužno biće i kontingentnost ovog svijeta.⁴⁶ Rasmussen spominje standardan odgovor prema čijem gledištu može postojati nepersonalan uzrok koji ne čini nužnim svoju posljedicu u kojoj uzrok A koji nema volju, već je impersonalan, može uspostaviti čvrstu vjerojatnost da B postoji.⁴⁷ Prema tome bi umjesto prihvaćanja osobnosti N-a, bilo dovoljno naći opciju u statističkoj vjerojatnosti.

⁴⁴Rasmussen 2019, 156.

⁴⁵Rasmussen 2019, 156.

⁴⁶Rasmussen 2009, 8-9.

⁴⁷Rasmussen 2010, 10.

Rasmussenov protuodgovor na to jest izražavanje stava da bi takav probabilistički zakon bio kontingentan i kao takav bi imao ili bi mogao imati uzročno objašnjenje. Dakle, bez cirkularnosti, N ne bi mogao biti povezan sa posljedicom u vidu probabilističkog zakona.⁴⁸ Prema tome, čini se kako opcija u kojoj N slobodno uzrokuje posljedicu izgleda prihvatljivije.

⁴⁸Rasmussen 2010, 10.

Zaključak

Među argumentima za Božje postojanje argument iz kontingentnosti uživa značajnu popularnost među profesionalnim filozofima i laicima apelirajući na našu potragu za nužnim metafizičkim temeljem stvarnosti. Iako se može prepoznati nadahnuće u prijašnjim inačicama poput Tominog trećeg puta i Leibnizovog argumenta, Rasmussen se je u potporu svoje formulacije samog argumenta poslužio apstraktnim načinom razmišljanja koje je rezultiralo u obliku „blob“ analogije. Ono što je Rasmussen nastojao pokazati jest to da time što nešto postoji, mora postojati nužan temelj stvarnosti. Unatoč svojoj početnoj uvjerljivosti, mnogi filozofi ne dijele slične intuicije koje se tiču opravdanja određenih premisa što dovodi do brojnih prigovora samom argumentu. Također postoje filozofi koji su u stanju prihvatiti zaključak prvog stadija, ali nisu skloni prihvatiti mišljenje teista kako je riječ o Bogu već preferiraju ne-teistička objašnjenja. Osobno mi se čini kako argument ima određenu logičku snagu te ga je racionalno prihvatiti, međutim to nikako ne sugerira da su njegovi protivnici iracionalni ukoliko ga odbace. Ono što se može tvrditi jest da ova inačica argumenta zaslužuje više pozornosti i eventualnog korigiranja te se nadam da će se takvo proučavanje dogoditi u bližoj budućnosti.

Literatura

1. Berčić, B. (2012) *Filozofija*. 2. sv. Zagreb: Ibis grafika
2. Craig, W. L. (2008) *Reasonable Faith: Christian Faith and Apologetics*. Wheaton: Crossway Books
3. Feser, E. (2017) *Five Proofs of the Existence of God*. San Francisco: Ignatius Press
4. Golubović, A. (2020) *Odabranapitanjafilozofijereligije*. Rijeka: FilozofskifakultetSveučilišta u Rijeci
5. Koons, R.C. (2017) The Grim Reaper Kalām Argument: From Temporal and Causal Finitism to God. U: Copan, P. i Craig, W. L. ed. *The Kalam Cosmological Argument, Volume 1: Philosophical Arguments for the Finitude of the Past*. Bloomsbury Academic, str. 273-285.
6. Leon F.; Rasmussen, L. (2019) *Is God the Best Explanation of Things?: A Dialogue*. Cham: Palgrave Macmillan
7. Lojkić, G. (2019) Metafizičkikrajobrazateizma. U: *Obnova, časopis za kulturu, društvo i politiku*, 12 (1); str. 16-59.: <https://hrcak.srce.hr/233350> (pristupljeno 18.1.2022.)
8. Mullins, R. T. (2013) Simply Impossible: A Case against Divine Simplicity. U: Van der Borgh, E. ed. *Journal of Reformed Theology* 7(2), str. 181-203.
9. Martin, M. ur. (2007) "Frontmatter". U: *The Cambridge Companion to Atheism*. New York: Cambridge University Press
10. Nelson, M. (2011) The Contingency Cosmological Argument. U: Bruce, M. i Barbone, S. ed. *Just the arguments; 100 of the most important arguments in Western philosophy*: Blackwell Publishing, str. 18-21.
11. Oppy, G. (2013a) Ultimate naturalistic causal explanations. U: Goldschmidt, T. ed. *The Puzzle of Existence*. New York: Routledge, str. 46-63.
12. Oppy, G. (2013b) *The Best Argument Against God*. Basingstoke. Palgrave Macmillan

13. Parfit, D. (1998) *The Puzzle of Reality; Why does the Universe exist?*. U: Van Inwagen, P. i Zimmerman, D. ed. *Metaphysics; The Big Questions*. Malden: Blackwell Publishers, str. 418-427.
14. Prijić-Samaržija, S.; Gavran Miloš, A. (2011) *Antičkainovovjekovnaepistemologija*. Zagreb: Jesenski i Turk
15. Pruss, A. (2018) *Infinity, Causation and Paradox*. Oxford: Oxford University Press
16. Pruss, A.; Rasmussen, J. (2018) *Necessary Existence*. Oxford: Oxford University Press
17. Rasmussen, J. (2021) *Argument from Contingency*. U: Colin, R. i Horban, P. ur. *Contemporary Arguments in Natural Theology: God and Rational Belief*. London: Bloomsbury Academic, str. 17-34.
18. Rasmussen, J. (2010) *Cosmological Arguments from Contingency*. U: *Philosophy Compass* 5/9: 806–819., 10.1111/j.1747-9991.2010.00321.x (pristupljeno 31.5. 2022.)
19. Rasmussen, J. (2009) *From a necessary being to God*. U: *Int J Philos Relig* (2009) 66: str. 1–13: DOI 10.1007/s11153-008-9191-8 (pristupljeno 9.5.2022.)
20. Rasmussen, J. (2019) *How Reason Can Lead to God; A Philosopher's Bridge to Faith*. Downers Grove: IVP Academic
21. Russell Copleston Debate on God's Existence 1948: <https://www.youtube.com/watch?v=XG1L00U5tug>(pristupljeno 3.9.2022.)
22. Reichenbach, Bruce, "Cosmological Argument", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/cosmological-argument/>.(pristupljeno 3.9.2022.)
23. Swinburne, R. (2004) *The Existence of God*. New York: Oxford University Press
24. Van Inwagen, P. (2009) *God and Other Uncreated Things*. U: Timpe, K. ed. *Metaphysics and God: Essays in Honor of Eleonore Stump*. New York: Routledge, str. 3-20.